

GIÁO DỤC ĐẠO ĐỨC CHO TRẺ VỊ THÀNH NIÊN TRONG GIA ĐÌNH Ở NÔNG THÔN TẠI XÃ MỸ HƯNG - MỸ LỘC - NAM ĐỊNH

 NGỌC THỊ LƯU*

Ngày nhận: 22/12/2017

Ngày phản biện: 25/12/2017

Ngày duyệt đăng: 29/12/2017

Tóm tắt: Đạo đức là một trong những vấn đề được đặc biệt quan tâm theo chiều hướng biến đổi của xã hội. Giáo dục đạo đức trong gia đình đúng thời điểm là rất cần thiết. Kết quả nghiên cứu cho thấy ở nông thôn những quan điểm giáo dục được quan tâm hiện nay là đạo hiếu với những người lớn tuổi, quan tâm chăm sóc các thành viên trong gia đình, nghe lời thầy cô, thái độ ứng xử giữa người với người nói chung cũng như những người trong làng. Những phương pháp được các gia đình cho là phù hợp với tâm lý của lứa tuổi vị thành niên như nhắc nhở nhẹ nhàng, khuyến bảo.

Từ khóa: Giáo dục đạo đức, Quan điểm, Nông thôn

THE TREND OF OCCUPATIONAL CHANGE OF CURRENTLY RURAL FAMILY LABOR

Abstract: Morality is a particular concern in the changing society. Indeed moral education in the family at the right time is very necessary. The study shows that perception of ethnic education in rural family nowadays is more concentrated on how to behave properly to elders, to take care for family members, to obey teachers, and to create proper attitudes of behavior between people and people, as well as among villagers. The proper methods perceived by rural family are to provide advices and reminds that relevance to psychology of teenage.

Keyword: Moral education, perception, rural.

1. Sự cần thiết phải giáo dục đạo đức cho trẻ vị thành niên

Một đất nước giàu đẹp là một đất nước có tri thức, nền tảng tri thức có vai trò vô cùng lớn. Để hội nhập và phát triển Việt Nam phải luôn coi trọng giáo dục và đề cao giáo dục, bởi con người chính là nguồn tài nguyên quý giá nhất, muốn phát triển con người phải phát triển con người cả về thể chất và tinh thần. Con người vừa là trung tâm của mọi sự phát triển, vừa là mục tiêu, động lực của sự phát triển cho thấy con người hiện đại cần có vốn tri thức và phải được giáo dục để trở thành trở thành nhân tố quyết định nhất đối với sự phát triển kinh tế - xã hội (Nguyễn Thành Trung, 2008). Tri thức của con người không chỉ được đào tạo trên một môi trường nhất định mà có những vốn kiến thức phải có sự kết hợp từ nhiều môi trường trong đó môi trường gia đình là rất quan trọng.

Gia đình là tế bào của xã hội, là đơn vị cơ sở xã

hội đầu tiên trong đó con người sinh ra và lớn lên, là môi trường có tác dụng to lớn đến sự hình thành và phát triển nhân cách con người, giúp con người hội nhập và đóng góp sức mình vào cuộc sống xã hội. Gia đình không phải là nơi duy nhất có vai trò và trách nhiệm trong việc giáo dục trẻ nhưng nó là môi trường đầu tiên tạo điều kiện tốt nhất và có vai trò quan trọng quyết định việc hình thành nhân cách trẻ (Đặng Cảnh Khanh and Lê Thị Quý, 2009). Cùng với quan điểm trên Đoàn Thị Thanh Huyền (2006) và Hà Thị Bắc (2015) cũng cho rằng giáo dục từ phía gia đình cho đến nay vẫn khẳng định vai trò to lớn và không thể thay thế được.

Trong nội dung giáo dục của giáo dục gia đình, đạo đức và cách sống làm người được quan tâm đến nhiều nhất và thậm chí còn quan trọng hơn các giá trị về tri thức (Đặng Vũ Cảnh Linh, 2010). Ngoài việc

* Học viện Nông nghiệp Việt Nam

chỉ ra được các mặt tích cực từ phía gia đình thì một số nghiên cứu của Hoàng Nam (2014) và Nguyễn Thị Ngọc (2016) cũng chỉ ra rằng sự lơ đãng và thiếu quan tâm đối với con cũng tác động rất lớn đến các hành vi lệch chuẩn đạo đức của trẻ đặc biệt là ở trẻ vị thành niên. Chính vì những lý do trên mà giáo dục đạo đức trở thành vấn đề cốt lõi, nền tảng trong toàn bộ quá trình giáo dục hình thành đạo đức nhân cách con người, thu hút được sự quan tâm đặc biệt của mọi gia đình và của toàn xã hội. Trước hết phải xem lại các gia đình quan niệm về giáo dục đạo đức như thế nào, giáo dục cho trẻ vị thành niên bằng cách nào và giáo dục những nội dung gì.

2. Thực trạng giáo dục đạo đức trẻ vị thành niên trong gia đình ở nông thôn xã Mỹ Hưng, huyện Mỹ Lộc, tỉnh Nam Định hiện nay

2.1. Nội dung giáo dục

Về quan niệm: Người dân cho rằng một người con có đạo đức thì được đo lường bằng các cách ứng xử như: ngoan ngoãn, đi học vâng lời thầy cô, hòa thuận với anh chị em trong nhà, hòa đồng với bạn bè, bên cạnh đó phẩm chất được thể hiện qua sự tôn trọng người lớn tuổi biểu hiện như: gặp người lớn tuổi phải chào, biết kính trên nhường dưới và biết giúp đỡ người khác khi gặp khó khăn. Về lối sống các chuẩn mực về đạo đức được đánh giá qua các hành động cử chỉ như: quần áo ăn mặc gọn gàng, biết phụ giúp gia đình làm việc nhà, đi học không đua đòi thói xấu, sống thật thà trung thực. Đây cũng là những tiêu chí đạo đức mà các gia đình đang dạy cho con ở lứa tuổi vị thành niên. Quan niệm rằng giáo dục đức tính ngoan ngoãn, vâng lời là quan trọng nhất.

Kết quả điều tra cũng cho thấy việc các phụ huynh cho rằng giáo dục đức tính đối xử tốt với bạn bè cùng trang lứa chưa cần thiết đối với lứa tuổi này so với đức tính ngoan ngoãn nghe lời người lớn. *“Bởi bạn bè cùng lứa tuổi thì không cần phải lễ phép, nói chuyện xung hô tự nhiên thoải mái với nhau, chỉ cần không nói tục, tôn trọng nhau, quan tâm chia sẻ lẫn nhau là đủ. Vì thế, vấn đề đạo đức ít phải thể hiện đối với bạn bè”*.

Tiêu chí sống thật thà trung thực được các gia đình đánh giá là quan trọng nhất so với các quan niệm về giáo dục lối sống lành mạnh như: Trang phục phải gọn gàng, biết phụ giúp bố mẹ làm việc

nhà, đi học không đua đòi thói xấu. Vị thành niên là lứa tuổi đang có sự thay đổi về cả thể chất lẫn tâm lý, xét theo khía cạnh của quá trình xã hội hóa cá nhân thì độ tuổi này mức độ bắt chước đã có sự thay đổi đó là nhận thức bắt chước đã gắn với mục đích. Vì vậy nói dối luôn gắn với mục đích trốn tránh trách nhiệm và từ đây nói dối sẽ trở thành một khuyết điểm về nhân cách của trẻ, nhận thức rõ những điều này các bậc phụ huynh luôn coi trọng việc giáo dục đức tính trung thực cho con như một nền tảng cơ bản về phẩm chất đạo đức. Cũng đã có sự thiên lệch giữa các giá trị về văn hóa và giá trị đạo đức. So với việc học hành văn hóa trên lớp thì việc phụ giúp việc nhà ít được bố mẹ quan tâm nhắc nhở hơn, phụ giúp gia đình là tiêu chí được đánh giá kém quan trọng hơn, đã có 4/7 người được trả lời trong cuộc phỏng vấn nhóm cho rằng con cái họ cần dành nhiều thời gian cho việc học hơn do thời gian cho việc học trên lớp và làm các bài tập được giao khi về nhà quá nhiều nên đối với con giúp đỡ công việc nhà không nằm trong mong đợi của họ. Theo các bậc phụ huynh, *“trẻ vị thành niên phải được quan tâm học hành hơn là làm việc có học thì mới có hiểu biết, kinh nghiệm cho cuộc sống, chứ làm việc nhà nhiều mà chểnh mảng trong học tập thì khả năng tiếp thu văn hóa của con sẽ bị hạn chế, kiến thức không đủ khi làm việc gì sẽ bị phụ thuộc vào người khác và mất đi sự sáng tạo”*.

Về nội dung giáo dục trong gia đình: Lòng biết ơn, kính trọng ông bà, cha mẹ, biết giúp đỡ người thân trong gia đình luôn là điều mà các gia đình quan tâm nhất. Tại xã Mỹ Hưng, huyện Mỹ Lộc, tỉnh Nam Định từ kết quả nghiên cứu 30 hộ gia đình cho thấy có 80% trẻ biết quan tâm chăm sóc gia đình; 96,7% biết phụ giúp các công việc nhà; lễ phép với ông bà bố mẹ là 100% các con số này làm rõ vai trò của gia đình trong việc giáo dục đạo đức cho con, làm cháu, hình thành ý thức trách nhiệm với gia đình, sự kính trọng, lòng biết ơn với ông bà, cha mẹ. Ngoài việc giáo dục cho trẻ những đức tính tốt đẹp thì các gia đình cũng rất chú trọng đến việc dạy trẻ lòng biết ơn với thầy cô, hòa thuận, quan tâm giúp đỡ bạn bè.

Đối với môi trường xã hội: các gia đình giáo dục trẻ phải biết chào hỏi khi gặp người lớn tuổi, cách đối xử với mọi người xung quanh. Kết quả điều tra

cho thấy 100% các gia đình cho rằng con cái họ biết chào hỏi khi gặp người trong xóm; 86,7% các em đối xử hòa đồng với bạn bè trong xóm.

Giáo dục cho trẻ cách chọn bạn mà chơi cũng là một lý do khiến các em chưa thể đạt 100% với mục tiêu hòa đồng với bạn bè vì vậy có 13,3% các em đối xử không hòa nhã với bạn bè trong xóm. Các gia đình cho rằng vì thời gian của trẻ chủ yếu là dành cho việc học, các mối quan hệ của trẻ ngoài gia đình ra thì chủ yếu là thầy cô và bạn bè ở trường nên việc tiếp xúc với các bạn trong xóm cũng ít hơn. Ngoài ra các gia đình cũng dạy trẻ phải biết lựa chọn những người bạn tốt để chơi, không phải bạn nào cũng chơi cùng, bởi vậy mà xuất hiện sự đối xử không giống nhau giữa những nhóm bạn bè. Có thể thấy các gia đình nhận thức được tầm quan trọng của việc giáo dục đạo đức trẻ vị thành niên rất rõ ràng. Đồng thời nhận thức rõ vai trò, trách nhiệm của gia đình đối với việc giáo dục đạo đức cho con cái.

Lựa chọn kết hợp các môi trường giáo dục gồm gia đình, nhà trường và xã hội có đến 30% các gia đình lựa chọn và trong con số này xuất hiện sự chênh lệch quan điểm giữa các gia đình nông nghiệp và phi nông nghiệp. Trong tổng số 30% đó có 16,7% các gia đình được hỏi làm phi nông nghiệp này cho thấy các hộ làm phi nông có thiên hướng ngoài vai trò chủ đạo là gia đình thì họ đề cao các vai trò của trường học và va chạm xã hội hơn.

Kết quả điều tra cũng cho thấy có rất ít gia đình lựa chọn môi trường nhà trường, 10% trong tổng số 30 người được hỏi lựa chọn môi trường này vì họ cho rằng thời gian học tập ở trường nhiều hơn, trẻ độ tuổi này thích nghe lời thầy cô hơn, nhà trường dạy văn hóa tốt hơn gia đình. Cho thấy không chỉ là gia đình, nhà trường đang có tầm ảnh hưởng về giáo dục văn hóa, kỹ năng sống cho trẻ. Đặc biệt môi trường xã hội không được đánh giá là giữ vai trò chủ đạo trong giáo dục đạo đức lứa tuổi này. Không có sự lựa chọn cho môi trường xã hội, chỉ có số ít gia đình cho rằng cần kết hợp giữa các môi trường giáo dục để trẻ vị thành niên được tiếp thu được nhiều kiến thức trong đời sống hơn.

2.2. Về Phương pháp giáo dục

Tâm sự, phân tích, nhắc nhở và dạy bảo được sử dụng cho việc quan tâm chăm sóc gia đình, giúp đỡ công việc nhà, hòa đồng với bạn bè. Ở đây các

gia đình kết hợp các phương pháp tâm sự, phân tích, nhắc nhở và dạy bảo nhờ ưu thế về mặt chiếm nhiều thời gian rảnh của trẻ trong ngày, dễ nhìn thấy thái độ tiếp thu qua cách trẻ bộc lộ thái độ ứng xử thường ngày. Trong gia đình không loại trừ phương pháp đánh đòn quan niệm thương cho roi cho vọt vẫn còn tồn tại, tuy nhiên mức độ và số lượng các gia đình sử dụng đã hạn chế. Thực tế, cách sử dụng phương pháp đánh đòn của người dân nông thôn mang đậm nét dạy bảo vì họ luôn tìm cách tránh sát thương chỉ để đau mà nhớ lần sau không tái phạm.

Ngoài việc giáo dục nhân cách, văn hóa trên lớp cũng là yếu tố được các gia đình quan tâm sát sao, để đạt được các thành tích trong học tập thì phương pháp khuyến khích, động viên được áp dụng khi trẻ thực hiện thành công hay đạt điểm tốt đối với các môn học ở trường, tham gia các phong trào và hoạt động trên lớp. Việc khuyến khích động viên học tập trên lớp một phần cũng là sự hy vọng của cha mẹ đối với thành tích học tập của trẻ mặt khác cũng là để trẻ có nền tảng kiến thức sau này có một công việc phù hợp, tương lai không phải làm những công việc nông chân tay vất vả, nặng nhọc.

Môi trường xã hội là môi trường bên ngoài gia đình cũng là môi trường dễ nhìn thấy nhất, bước ra khỏi gia đình xã hội xung quanh bao gồm hàng xóm, láng giềng, bạn bè xung quanh hay nói cách khác là những người cùng cộng đồng sinh sống cần tiếp xúc. Với môi trường này các gia đình cũng đã lựa chọn một phương pháp rất phù hợp, dễ tiếp thu nhất cho con đó là nêu gương. Đức tính giúp đỡ người khác, chào hỏi lễ phép khi gặp người quen cần được giáo dục từ nhỏ như một thói quen.

3. Đánh giá

3.1. Ưu điểm

Gia đình là tổ ấm của mỗi cá nhân, một gia đình sống trong bất kỳ xã hội nào thì điều đáng quan tâm nhất vẫn chính là giáo dục các thành viên mới. Một cá nhân trước khi trưởng thành được trang bị tri thức thô sơ chưa đủ, mà còn phải được giáo dục nhân cách, giáo dục đạo làm người mới hoàn thiện. Thông qua mối quan hệ gia đình vốn đã có sự gắn bó bền chặt, cha mẹ dạy con bằng cách truyền đạt tình cảm vào từng tình huống ứng xử, xã hội hóa con người ngay từ những giai đoạn đầu của quá trình xã hội hóa cá

nhân họ như đang sử dụng hữu hiệu nhất chiếc chìa khóa tâm lý để con cảm nhận được sâu sắc nhất những giá trị đạo đức của một con người trưởng thành cần có.

Khác với thành phố, ở nông thôn cha mẹ có nhiều thời gian bên con hơn, vận dụng lợi thế này các gia đình đã đóng vai là nhà trường đầu tiên của con, là một xã hội thu nhỏ của con để khẳng định rõ vai trò giáo dục của gia đình.

3.2. Hạn chế

Trong mắt bố mẹ, con cái dù lớn thì vẫn là trẻ con, vẫn nằm trong vòng tay che chở của bố mẹ. Vậy điều gì sẽ xảy ra khi những đứa trẻ ấy trưởng thành về mặt thể xác nhưng chưa đủ khả năng tự lập khi bước ra ngoài môi trường gia đình? Dành quá nhiều thời gian vào học tập và ỉ lại những công việc chân tay vào cha mẹ dẫn đến trẻ mất đi tự chủ trong công việc.

Chức năng của gia đình là nuôi dạy con nhưng nhiều gia đình giáo dục chưa đúng cách đã vô tình cướp đi sự lựa chọn của con bằng việc quá áp đặt suy nghĩ cá nhân lên tầm nhìn của con khiến con thụ động như việc lựa chọn bạn để chơi.

Thật thà trung thực là đức tính tốt trẻ cần được học tập nhưng các bậc phụ huynh lại không đưa ra cách sử dụng đức tính này như là sử dụng trong trường hợp nào và với ai để tránh tình huống “trong nhà chưa tỏ, ngoài ngõ đã tường”,...

Giáo dục nhân cách thì nên bắt đầu từ chính gia đình nhưng không thể phủ nhận vai trò của xã hội. Trong khi mỗi môi trường giáo dục đều có những ưu điểm riêng nhưng các gia đình làm nghề nông nghiệp lại cho rằng nhà trường và xã hội ít hoặc không quan trọng, thực tế cho thấy hiện nay các trường học cũng áp dụng các môn kỹ năng vào giảng dạy, ngoài ra xã hội ngày càng có nhiều biến đổi tình trạng suy thoái đạo đức ở lứa tuổi vị thành niên ngày càng biểu hiện rõ nhưng trong gia đình lại không đưa ra những lối giáo dục mới cho trẻ phù hợp với xã hội.

4. Kết luận

Quan niệm con phải ngoan ngoãn, vâng lời và trung thực thật thà được cho là quan trọng nhất, là đức tính hàng đầu cần được dạy bảo. Trong gia đình các phụ huynh giáo dục trẻ những nội dung chủ yếu như giáo dục đạo hiếu, giáo dục lòng biết ơn kính

trọng, yêu thương chăm sóc người lớn, lễ phép với thầy cô, giáo dục tính hòa thuận hòa nhã với anh chị em, với bạn bè, giúp đỡ mọi người xung quanh. Lứa tuổi vị thành niên là độ tuổi đang hình thành nhân cách đạo đức vì vậy ở độ tuổi này việc áp dụng các phương pháp giáo dục một cách phù hợp là rất quan trọng. Mỗi nội dung gắn với phương pháp cụ thể như tâm sự, phân tích, nhắc nhở và dạy bảo dùng trong giáo dục gia đình, khuyến khích, động viên trong môi trường nhà trường bạn bè, nêu gương trong ứng xử với hàng xóm láng giềng và đánh, mắng cũng vẫn được sử dụng nhưng đang có sự hạn chế vì được cho là dễ gây kích động không tốt cho tâm lý của trẻ.

Vậy giáo dục cũng như giáo dục đạo đức cho trẻ vị thành niên cần bắt đầu từ chính gia đình và phải từ gia đình, rồi mới đến nhà trường và cộng đồng. Cha mẹ cần kết hợp mật thiết với nhà trường, đặc biệt là với thầy/cô giáo chủ nhiệm để nắm bắt tình hình của trẻ, đặc biệt cần cập nhật những thông tin liên quan đến lứa tuổi để có cái nhìn mang tính chất thời đại, từ đó có thể dễ dàng cảm với trẻ về lối sống, tâm tư của thế hệ để quá trình giáo dục đạo đức không trở nên cứng nhắc và quá khó khăn. □

Tài liệu tham khảo

1. Hà Thị Bắc (2015). *Giáo dục đạo đức trong gia đình Việt Nam hiện nay*. Luận án tiến sĩ triết học, Đại học Quốc gia Hà Nội.
2. Đặng Cảnh Khanh & Lê Thị Quý (2009). *Gia đình học*. NXB Lý luận chính trị - Hành chính: Hà Nội.
3. Đoàn Thị Thanh Huyền (2006). *Giáo dục đạo đức cho con cái trong gia đình nông thôn hiện nay*. Luận văn thạc sĩ, Đại học Quốc Gia Hà Nội.
4. Đặng Vũ Cảnh Linh (2010). *Con người Việt Nam truyền thống - Những giá trị đối với sự phát triển*. NXB Lao Động.
5. Hoàng Nam (2014). “*Những con số giật mình về tội phạm vị thành niên*.” from <http://dantri.com.vn/phap-luat/nhung-con-so-giat-minh-ve-toi-pham-vi-thanh-nien-13925980>. Truy cập ngày 12/3/2017.
6. Nguyễn Ngọc (2016). *Thực trạng giáo dục đạo đức của ông bà con cháu trong gia đình nông thôn hiện nay*. Khóa luận tốt nghiệp, ngành Xã hội học, Trường Học viện Nông nghiệp Việt Nam.
7. Nguyễn Thành Trung (2008). *Vai trò của con người và vấn đề phát huy nguồn lực con người trong sự nghiệp đổi mới ở nước ta hiện nay*. Tạp chí Triết học, số 7, tr 206.